

Розділ 1

Себастьян Найт¹ народився тридцять першого грудня 1899 року в колишній столиці моєї вітчизни. Якось у Парижі одна стара росіянка, з якоїсь неясної причини уклінно попрохавши мене не розголошувати її імені, показала мені свій щоденник із минулих літ. Очевидно, ті літа були такі бідні на події, що занотований збір повсякденних подробиць (вічно кепський засіб зберігання свого «я») заледве перевершив обсягом короткий опис погоди; стосовно цього зазначу цікаву річ: особисті нотатки правителів — хоч там яке лихо обсідало їхні держави — переважно зводяться до такої теми. Щасливий випадок трапляється тоді, коли його не кличуть, і ось мені запропонували здобич, якої я ніколи не запопав би, коли б цілеспрямовано полював на неї. Тож можу констатувати, що в день Себастьянового народження був погожий безвітряний ранок, із температурою дванадцять градусів нижче нуля за Реомюром...² то й усе, що

---

¹ Прізвище головного героя — *Knight* — означає «лицар» і «шаховий кінь». У прочитанні воно звучить так само, як *night* — «ніч». Ім'я Себастьян асоціюється зі святим мучеником і з двома персонажами п'єс Шекспіра. У «Дванадцятій ночі» це брат Віоли, дуже подібний до неї, якого вважали загиблим. Самого оповідача в цій книжці позначено літерою В. У «Бурі» Себастьяном зветься брат короля, що хоче сісти на його трон (*Тут і далі — примітки перекладача*).

² П'ятнадцять градусів нижче нуля за Цельсієм.

вважала за потрібне записати ця достойна пані. Добре поміркувавши, я не бачу потреби зберігати її анонімність. Дуже й дуже малоймовірно, що вона прочитає цю книжку. Її звали і зуть Ольгою Олегівною Орловою: шкода було б затаювати таку оологічну алітерацію.

Читачеві, що не бачив світу, такий сухий звіт нізащо не передасть тих принад зимового дня в Санкт-Петербурзі, які мала б описати авторка: чисту розкіш безхмарного неба, призначеного не зігрівати плоть, а тільки радувати око; полиск санних слідів на битому снігу розлогих вулиць, рудуватому поміж колій завдяки щедрій домішці кінського посліду; яскраве барвисте гроно надувних кульок мандрівного торговця у фартусі; м'який вигин церковної бані з позолотою, притьмяненою пороховим цвітом паморозі; паркові берези, до найдрібнішої гілочки обрамлені білиною; скрегіт і дзенькіт вуличного руху взимку... до речі, як дивно почувашся, дивлячись на стару листівку (подібну до цієї, що я поклав на столі, аби хоч на мить побавити дитину-пам'ять) і розмірковуючи про звичай російських екіпажів самовільно звертати будь-куди, будьколи й будь-де, так що замість нинішнього прямого, цілеспрямованого потоку машин бачиш — на цій підмальованій фотографії — широку, як мрія, вулицю з дрожками, перехнябленими під неймовірною блакиттю неба, яка в далині несамохіть переплавляється в рожевий рум'янець мнемонічної банальності.

Мені не вдалося роздобути знімок оселі, в якій прийшов на світ Себастьян, та я й так добре пам'ятаю той будинок, бо сам у ньому народився за якихось шість років. У нас був один батько, що одружився вдруге — невдовзі після розлучення із Себастьяною матір'ю. Дивно, але цей другий шлюб узагалі не згадано в Гуд-

мановій книжці «Трагедія Себастьяна Найта», опублікованій 1936 року (я ще матиму не одну нагоду посилатися на неї в ширшому плані); тож читачі книжки містера Гудмана мали б сприймати мене як вигадану особу — фіктивного родича, балакучого самозванця; втім, сам Себастьян у своєму біографічному творі («Втрачена власність») сказав кілька добрих слів про мою матір, на які, гадаю, вона цілком заслужила. Не зовсім відповідають дійсності повідомлення в британській пресі, які з'явилися після Себастьянної смерті, що 1913 року його батько вбитий на дуелі; насправді ж він поступово одужував, діставши вогнепальну рану в груди, та ось рівно за місяць підхопив застуду, з якою не впоралася ще не загоєна легеня.

Бравий солдат, сердечний, веселий, мужній чоловік, він відзначався яскравою рисою — нерозважливою невгамовністю, що її Себастьян успадкував як письменник. Минулої зими на літературному обіді в Південному Кенсингтоні пішла балачка про передчасну смерть Себастьяна Найта, і знаменитий старий критик, блиском і вченістю якого я досі захоплююся, дався чути реплікою: «Бідолашний Найт! У нього справді було два періоди. Перший — занудний чоловік писав ламаною англійською; другий — зламаний чоловік писав занудною англійською». Багато в чому огидний дотеп, таж легко говорити про мертвого автора за спинками його книжок. Хочеться вірити, що жартівник не пишається, згадуючи цю репліку, адже кілька років тому він був значно стриманіший, рецензуючи роботу Себастьяна Найта.

Однак треба визнати: в певному сенсі Себастьяновому життю, хоча й далеко не нудному, бракувало приголомшливої енергійності його літературного стилю.

Кожного разу, розгортаючи одну з його книжок, я так і бачу, як мій батько вривається в кімнату; він мав звичку розчахувати двері навстіж і відразу кидатися на річ, яку хотів, або на істоту, яку любив. Мої перші враження від нього завжди однакові — мені забиває дух від раптового злету ввись, із руки звисає половина іграшкового поїзда, а до голови небезпечно наблизилися кришталеві підвіски люстри. Батько гунав мною об підлогу так само несподівано, як перед тим підкинув угору; так само несподівано Себастьянова проза збиває читача з ніг і зносить його, враженого, в триумфально-радісну приземленість наступного буйного абзацу. Та й деякі улюблені саркастичні вирази батька неначе розростаються фантастичними квітами в таких суто найтівських оповіданнях, як «Альбіноси в чорному» та «Потішна гора» — чи не найкращий його твір. Ця чарівливо дивна оповідь завжди нагадує мені дитину, що сміється уві сні.

Як знаю, мій батько, тоді молодий гвардієць у відпустці, вперше зустрів Вірджинію Найт за кордоном, в Італії. Їхнє знайомство якимось було пов'язане з полюванням на лисиць у Римі десь на початку дев'яностих років. Уже й не скажу, чи то моя мати згадувала про це, чи то мені в підсвідомості зберігся якийсь невиразний знімок, побачений у родинному альбомі. Батько довго сватався до неї, дочки Едварда Найта — багатія; ото й усе, що я знаю про цього джентльмена. Судячи з того, що моя бабуся, сувора й норовиста жінка (пам'ятаю її віяло та рукавички, її холодні білі пальці), зятято виступала проти такого шлюбу й повторяла легенду про свій спротив навіть після того, як батько оженився вдруге, я схиляюся до висновку, що родина Найтів (хоч там яка вона була) не зовсім відповідала нормам (хоч там які були ці норми), а такої відповідності вимагали

червонокаблучники — завзяті прихильники старого режиму в Росії. Я не певен, що перший шлюб мого батька нічим не порушив традицій його полку, — в усякому разі його військова кар'єра стала розвиватися тільки з початком російсько-японської війни, вже після того, як батька покинула дружина.

Я був ще дитиною, коли втратив його. Значно пізніше, у 1922 році, моя мати за кілька місяців перед своєю останньою і смертельною операцією розповіла мені деякі історії, що їх, на її думку, я мав би знати. Перший шлюб мого батька не був щасливий із цією чудною жінкою, неспокійною й безрозсудною істотою, — причому невгамовною по-іншому, ніж її чоловік. Вічно в пошуках, він змінював мету тільки тоді, коли досяг її. Натомість Вірджинія пускалась у мляву погоню, примхливу й безладну, то далеко відхиляючись від мети, то забуваючи про неї на півдорозі, як ото забуваєш парасольку в таксі. Вона любила чоловіка на свій спосіб — м'яко кажучи, гарячковий та поривчастий. Одного чудового дня Вірджинія дійшла висновку, що закохалася в іншого (його імені мій батько так і не дізнався з її вуст), і покинула чоловіка та дитину так само раптово, як дощова краплина зіслизає на бузковому листку до його вершка. Мабуть, той ривок угору покинутого листка, досі обтяженого блискучим тягарем, завдав жорстокого болю батькові. Мені не до вподоби роздумувати про той день у паризькому готелі, коли майже чотирилітнього Себастьяна с'як-так пильнує спантеличена нянька, а мій батько замкнувся у своїй кімнаті — «в особливому готельному номері, ідеально підходящому для постановки найбездарніших трагедій: під скляним ковпаком, на лиховісній камінній полиці, стоїть завмерлий полірований годинник (нафабрени вуса — за десять хвилин